

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 346

Сергій ГАРКАВЕНКО

аспірант кафедри цивільного, господарського права та процесу, Академія адвокатури України, бул. Т. Шевченка, 27, м. Київ, Україна, 01032

DOI: 10.32782/LST/2022-1-5

Бібліографічний опис статті: Гаркавенко, С. (2022). Правове регулювання господарської діяльності на ринку електричної енергії України. *Law. State. Technology*, 1, 34–38, doi: 10.32782/LST/2022-1-5

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ УКРАЇНИ

У статті розкривається актуальне питання правового регулювання відносин на ринку електричної енергії України в умовах євроінтеграції об'єднаної енергетичної системи України до Союзу центрально-європейської електричної мережі відповідно до вимог ENTSO-E (Європейська мережа операторів систем передачі електроенергії). Електроенергетика є однією з ключових галузей української економіки, ефективне функціонування якої є необхідною умовою стабілізації, структурних перетворень економіки, врахування потреб населення та суспільного виробництва в електричній енергії. Ось чому постійне вдосконалення та поліпшення основних нормативно-правових інструментів матиме ефективність для розвитку ринку електричної енергії України.

Ключові слова: електроенергетика, правове регулювання, ринок електричної енергії, ENTSO-E, розвиток.

Serhiy HARKAVENKO

Postgraduate Student at the Department of Civil, Economic Law and Process, Academy of Advocacy of Ukraine, T. Shevchenko Blvd., 27, Kyiv, Ukraine, 01032

DOI: 10.32782/LST/2022-1-5

To cite this article: Garkavenko, S. (2022). Pravove rehuliuвання hospodarskoi diialnosti na rynku elektrychnoi enerhii Ukrainy [Legal regulation of economic activity on the electricity market of Ukraine]. *Law. State. Technology*, 1, 34–38, doi: 10.32782/LST/2022-1-5

LEGAL REGULATION OF ECONOMIC ACTIVITY ON THE ELECTRICITY MARKET OF UKRAINE

The article reveals the topical issue of legal regulation of relations in the electricity market of Ukraine in the context of European integration of the integrated energy system of Ukraine into the Union of Central European Electricity Network in accordance with ENTSO-E (European Network of Transmission System Operators). Electricity is a basic branch of the national economy, the effective functioning of which is a necessary condition for stabilization, structural transformation of the economy, meeting the needs of the population and social production in electricity. That is why the constant improvement and refinement of the main legal instruments will be more effective for the development of the electricity market of Ukraine.

Key words: electricity, legal regulation, electricity market, ENTSO-E, development.

Актуальність статті зумовлена необхідністю з'ясувати правове регулювання відносин на ринку електричної енергії України в умовах євроінтеграції енергетичної системи України до European Network of Transmission System Operators for Electricity (ENTSO-E) – Європейська мережа системних операторів передачі електроенергії. Інтеграція до (ENTSO-E), що

налічує у своєму складі 43 оператора передачі електроенергії в 39 європейських країнах, безумовно матиме виключно позитивний вплив на стабілізацію та збалансування українського ринку електроенергії.

До 01.07.2019 року ринок електричної енергії України регулювався Постановою КМУ «Про забезпечення роботи оптового ринку електрич-

ної енергії України» від 19.02.1996р. та Законом України «Про електроенергетику» від 16 жовтня 1997 року.

Цим Законом встановлювалися правила для всіх учасників ринку. Продаж електричної енергії, що була вироблена на електростанціях, здійснювалася на оптовому ринку, натомість оптовий продаж здійснювався на оптовому ринку електричної енергії України. Функціонування інших оптових ринків електричної енергії в Україні було заборонено.

Оптовий ринок електричної енергії України функціонував на підставі договору, сторонами якого були суб'єкти господарської діяльності, пов'язані з:

диспетчерським (оперативно-технологічним) управлінням об'єднаною енергетичною системою України, на даний час, здійснюється державним підприємством "Національна енергетична компанія "Укренерго";

виробництвом електричної енергії на електростанціях;

передачею електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами;

постачанням електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами;

оптовим постачанням електричної енергії;

Після викупу електроенергії вона підлягала перепродажу за встановленою ціною постачальникам за регульованими та нерегульованими тарифами. Ті своєю чергою постачали населенню за тарифами, установленними Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, для населення (Регулювання відносин на Оптовому ринку електроенергії).

Кошти рухалися у зворотному напрямку такою ж складною схемою: від кінцевих споживачів, через облэнерго до "Енергоринку", і лише після цього потрапляли до виробників електрики. Досить часто розрахунки "замикалися" ще на первинних етапах. Через це у галузі утворювалися величезні борги.

Станом на 31 серпня 2019 року дебіторська заборгованість ДП "Енергоринок" перевищувала 30 млрд грн, а кредиторська – 28,1 млрд грн (Зануда, 2020).

Електроенергетика є базовою галуззю національної економіки, ефективне функціонування якої є необхідною умовою стабілізації, структурних перетворень економіки, задоволення потреб населення та суспільного виробництва в електричній енергії. Від надійного і сталого функціонування галузі залежить рівень енергетичної безпеки держави.

16 вересня 2014р. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС (орядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію).

Цією ратифікацією було розпочато реформування ринку електроенергії України.

Українська Сторона передала до депозитарію ратифікаційні грамоти і завершила таким чином усі внутрішньодержавні процедури.

1 вересня 2017 року після тривалого процесу ратифікації Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності у повному обсязі.

Угода за своїм обсягом і тематичним охопленням стала найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором з третьою країною, коли-небудь укладеним Європейським Союзом (Офіційний сайт Міністерства фінансів України).

Угода передбачила, основні напрямки співпраці ЄС і України у сфері енергетики:

- імплементація енергетичних стратегій та політик і розвиток/опрацювання прогнозів та сценаріїв, удосконалення статистичної облікової системи енергетичного сектора, розвиток інфраструктури;

- створення ефективних механізмів вирішення потенційних кризових ситуацій в енергетиці у дусі солідарності;

- модернізація та посилення наявної енергетичної інфраструктури, повне відновлення і створення нової енергетичної транзитної інфраструктури;

- розвиток конкурентоспроможних, прозорих і недискримінаційних енергетичних ринків на основі правил та стандартів ЄС шляхом проведеного регуляторних реформ;

- співробітництво в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства 2005 року;

- досягнення прогресу на шляху встановлення привабливого та стабільного інвестиційного клімату;

Очікувані результати:

- Інтеграція Енергетичних Ринків;
- Імплементація Третього енергетичного пакету як зобов'язань відповідно до Договору про Енергетичне Співтовариство;

- Зміцнення спроможності та незалежності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП);

- Реформа тарифів на електроенергію і ціноутворення на газ та заходів щодо забез-

печення повної сплати за постачання електроенергії і газу. (Інформація з офіційного сайту Представництва України при Європейському Союзі і Європейському Співтоваристві з атомної енергії).

Важливим кроком євроінтеграції об'єднаної енергетичної системи України до Союзу центральноєвропейської електричної мережі відповідно до вимог ENTSO-E, було прийняття 18 серпня 2017 року Нової Енергетичної стратегії України на період до 2035 року "Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність".

У Брюсселі 28 червня 2017 року під час проведення Асамблеї ENTSO-E відбулась церемонія підписання "Угоди про умови майбутнього об'єднання енергосистем України та Молдови з енергосистемою континентальної Європи". За процедурою Угоду також мають підписати "Moldelectrica SE" та усі системні оператори, що входять до складу Регіональної групи ENTSO-E "Континентальна Європа".

Угода набрала чинності 07 липня 2017 року після підписання документу достатньою кількістю системних операторів, що входять до складу Регіональної групи ENTSO-E "Континентальна Європа".

ENTSO-E почало публікувати дані про об'єднану енергосистему України на електронній онлайн-платформі ENTSO-E Transparency Platform.

Україна провела підготовчу роботу для розвитку проекту об'єднання української та польської енергосистем, реалізації проекту "Енергетичний міст Україна – Європейський Союз". Проведені переговори та отримана позитивна попередня оцінка з боку Єврокомісії, керівництва Європейської мережі операторів систем електропередач (ENTSO-E).

В 2017 році Міненерговугілля спільно з Центром передового досвіду НАТО з енергетичної безпеки (м. Вільнюс, Литовська Республіка) проведено на базі ДП "НЕК "Укренерго" командно-штабні навчання з питань критичної електроенергетичної інфраструктури та реагування на загрози порушення стійкості її функціонування.

Державне агентство резерву України в рамках Концепції реформування системи державного матеріального резерву, стало ініціатором впровадження вимог Директиви 2009/119/ЄС, яка зобов'язує держави-члени Європейського енергетичного співтовариства до створення мінімальних запасів сирової нафти та нафтопродуктів на випадок надзвичайних ситуацій.

Разом із спеціалістами Енергетичного Співтовариства Держрезерв розрахував мінімальний обсяг нафти та нафтопродуктів, а також

розробив план заходів до робочого плану по імплементації Директиви 2009/119/ЄС (Євроінтеграційний портал).

На сьогодні вже прийнято та реалізується План заходів з реалізації 1-го етапу Енергетичної стратегії України, який було затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.06.2018 р. № 497 (Про затвердження плану заходів з реалізації етапу "Реформування енергетичного сектору (до 2020 року)" Енергетичної стратегії України на період до 2035 року "Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність", 2018).

Україною на підтвердження своїх намірів та з метою створення умов для сталого розвитку економіки країни, шляхом забезпечення функціонування конкурентного, прозорого та ліберального ринку електричної енергії єдиного з країнами ЄС і рівних можливостей щодо безперешкодного та безперервного доступу всіх учасників ринку, в тому числі відновлювальних джерел енергії до системи передач, було прийнято ряд нових нормативно-правових актів (Меморандум про взаєморозуміння щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом, 2016).

Базовим нормативним актом став Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII «Про ринок електричної енергії», який визначив правові, економічні та організаційні засади функціонування ринку електричної енергії і регулює відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії для забезпечення її надійного та безпечного постачання споживачам з урахуванням інтересів споживачів, розвитку ринкових відносин, мінімізації витрат на постачання електричної енергії та мінімізації негативного впливу на навколишнє природне середовище (Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII «Про ринок електричної енергії», 2017).

Відповідно до норм Закону було передбачено впровадження з 01.07.2019 нової моделі ринку, яка надасть більше можливостей споживачам у виборі постачальників та способів закупівлі електричної енергії. Унаслідок цього основною процедурою закупівлі стануть відкриті торги, а закупівля за переговорною процедурою стане винятком.

На основі Закону України «Про ринок електричної енергії» були прийняті наступні нормативні акти що здійснюють регулювання ринку електричної енергії:

– Правила роздрібного ринку електричної енергії (Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 № 312).

– Кодекс систем розподілу (Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 № 310).

– Кодекс системи передачі (Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 № 309).

– Кодекс комерційного обліку електричної енергії (Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 № 311).

– Правила ринку (Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 № 307).

– Правила ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку (Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 № 308).

З 01.07.2019 ринок електричної енергії України працює за європейською моделлю ринку, що включає ряд сегментів: ринок двосторонніх договорів, ринок «на добу вперед», внутрішньодобовий ринок, балансуєчий ринок, де розраховується вартість небалансів (різниця між прогнозними і фактичними споживаннями) і ринок допоміжних послуг. ДП «Оператор ринку» відповідає за баланс між попитом та пропозицією на ринку електричної енергії, а також за організацію купівлі-продажу на РДН та ВДР. ДП НАЕК «Енергоатом» здійснює продаж ДП «Гарантований покупець» до 50% електроенергії. Решту електроенергії ДП НАЕК «Енергоатом» реалізує на інших сегментах ринку. Постачальники універсальних послуг купують електроенергію у ДП «Гарантований покупець». У зв'язку з чим вартість електроенергії формується, виходячи з сегменту ринку, на якому відбулася купівля електричної енергії та обсягів її споживання у певний проміжок часу. При цьому підприємства, які здійснюють розподіл, відділені від виробників, постачальників та споживачів. Впровадження даної моделі забезпечило появу конкуренції на цьому ринку та стримання необґрунтованого зростання цін на електричну енергію.

Гравці ринку можуть торгувати ресурсом на чотирьох майданчиках.

Ключовий з них – сегмент прямих двосторонніх контрактів, які укладаються на довгостроковий період з рівним графіком поставки. В таких ситуаціях потрібно спрогнозувати якомога точніше, скільки електроенергії необхідно споживачам. Ціна, сформована на цьому майданчику, буде найнижчою.

Інші торгові майданчики можливо використовувати, коли потрібно докупити недостатній обсяг електроенергії або продати зайвий (ТЕК. Ринок небалансів).

Постачальники можуть купувати електроенергію як упродовж («всередині») доби, так і на добу вперед, що дозволяє планувати необхідний у конкретний період обсяг генерації, а ціна електроенергії, що придбана у такий спосіб, буде вищою.

Отже, реформування ринку електроенергії України є дуже важливим кроком на шляху інтеграції до європейського енергетичного простору.

Нормативно-правова база в сфері правового регулювання ринку електричної енергії України є новою та буде значно вдосконалюватися, шляхом їх систематизації, уніфікації та приведенням їх до вимог Європейського законодавства.

Реформа ринку електричної енергії України передбачає розробку технічних кодексів, сумісних з правилами ENTSO-E (Офіційний сайт Національної енергетичної компанії УКРЕ-НЕРГО).

Нова модель стимулює конкуренцію, тому вона вигідна для гнучких та прогресивних гравців – виробників, постачальників, споживачів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. Регулювання відносин на Оптовому ринку електроенергії. URL:https://minjust.gov.ua/m/str_45 (дата звернення 01.11.2021).

2. Анастасія Зануда. Реформі ринку електроенергії рік: що пішло не так. BBC NEWS Україна 30.06.2020. URL:<https://www.bbc.com/ukrainian/features-53155167> (дата звернення 01.11.2021).

3. Порядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію. Додаток URL:<https://mtu.gov.ua/files/1.2.pdf> (дата звернення 01.11.2021).

4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL:<https://mof.gov.ua/uk/vikonannja-ugodi-pro-asociaciju> (дата звернення 01.11.2021).

5. Інформація з офіційного сайту Представництва України при Європейському Союзі і Європейському Співтоваристві з атомної енергії. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/eu-policy/east-partnership>. (дата звернення 02.11.2021).

6. Євроінтеграційний портал: URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/yevrointehratsiia/enerhetyka> (дата звернення 02.11.2021).

7. Розпорядження КМУ від 6 червня 2018 р. № 497-р. Про затвердження плану заходів з реалізації етапу “Реформування енергетичного сектору (до 2020 року)” Енергетичної стратегії України на період до

2035 року "Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність" URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2018-%D1%80#Text>(дата звернення 02.11.2021).

8. Меморандум про взаєморозуміння щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії від 25.11.2016 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-16#Text(дата звернення 02.11.2021).

9. Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII «Про ринок електричної енергії» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>(дата звернення 02.11.2021).

10. ТЕК. Ринок небалансів. Як працює ринок небалансів та як їх мінімізувати URL:<https://tek.energy/news/balansuvati-mizh-nebalansami-abo-yak-energetichna-kompaniya-tek-znizhue-vitrati-spozvivachiv-na-nebalansakh> (дата звернення 02.11.2021).

11. Офіційний сайи Національної енергетичної компанії УКРЕНЕРГО URL:<https://ua.energy/yevrointegratsiya/integratsiya-do-entso-e> (дата звернення 02.11.2021).

REFERENCES:

1. Official website of the Ministry of Justice of Ukraine. Regulation of relations on the wholesale electricity market. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_45 (date of application 01.11.2021) [in Ukrainian].

2. Anastasia Zanuda. One year since the electricity market reform: what went wrong. BBC NEWS Ukraine 06/30/2020. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-53155167> (access date 11/01/2021) [in Ukrainian].

3. The agenda of the association between Ukraine and the EU for the preparation and promotion of the implementation of the Association Agreement. Annex URL: <https://mtu.gov.ua/files/1.2.pdf> (date of application 01.11.2021) [in Ukrainian].

4. Official website of the Ministry of Finance of Ukraine URL: <https://mof.gov.ua/uk/vikonannja-ugodi-pro-asociaciju> (date of application 01.11.2021) [in Ukrainian].

5. Information from the official website of the Delegation of Ukraine to the European Union and the European Atomic Energy Community. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/eu-policy/east-partnership>. (application date 02.11.2021) [in Ukrainian].

6. European integration portal: URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/yevrointehratsiia/enerhetyka> (access date 02.11.2021) [in Ukrainian].

7. Decree of the CMU dated June 6, 2018 No. 497. On the approval of the plan of measures for the implementation of the "Energy sector reform (until 2020)" stage of the Energy Strategy of Ukraine for the period until 2035 "Security, energy efficiency, competitiveness" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2018-%D1%80#Text> (date of application 02.11.2021) [in Ukrainian].

8. Memorandum of Understanding on the Strategic Energy Partnership between Ukraine and the European Union together with the European Atomic Energy Community dated November 25, 2016 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-16#Text(date appeal 02.11.2021) [in Ukrainian].

9. Law of Ukraine dated April 13, 2017 No. 2019-VIII "On the electric energy market" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> (date of application 02.11.2021) [in Ukrainian].

10. ТЕК. Market imbalances. How the market of imbalances works and how to minimize them URL: <https://tek.energy/news/balansuvati-mizh-nebalansami-abo-yak-energetichna-kompaniya-tek-znizhue-vitrati-spozvivachiv-na-nebalansakh> (access date 02.11. 2021) [in Ukrainian].

11. Official representative of the National Energy Company UKRENERGO URL: <https://ua.energy/yevrointegratsiya/integratsiya-do-entso-e> (date of application 02.11.2021) [in Ukrainian].